

Voitontavoittelu hyvinvointipalveluissa: mitä Suomi voi oppia Ruotsin kokemuksista?*

Yritysten roolista julkisesti rahoitetussa vanhustenhuollossa ja muissa hyvinvointipalveluissa on tullut Ruotsissa kuuma kysymys. Kaksi vuotta sitten punavihreä hallitus lähti hakemaan vastausta käynnistämällä valtiollisen selvityksen, nimeltään Valfärdsutredningen. Marraskuussa 2016 valmistuneella selvityksen ensimmäisellä raportilla (SOU 2016) on mittaa yli 800-sivua. Raportti kertoo huolellisesti sen, mitä yksityisesti hallinnoitujen hyvinvointipalvelujen laajuudesta, laadusta ja sääntelystä tiedetään. Selvityksen tehtävänä oli ehdottaa sellaista säännöstöä, että ”mahdolliset ylijäämät palautettaisiin pääsääntöisesti siihen toimintaan, jossa ne ovat syntyneet”. Niinpä raportti ehdottaakin, että hyvinvointiyritysten mahdollisuuksia voittojen jakamiseen rajoitetaan.

Kysymys voitosta jakaa poliittista kenttää. Porvarillisten puolueiden johto ei halua rajoittaa yksityisten yritysten voittoja, vasemmistopuolue tahtoo poistaa voittoa tavoittelevat toimijat koko kentältä tai ainakin rajoittaa hyvinvointipalvelussa syntyneiden voittojen ottamista ulos yrityksistä, kun taas sosiaalidemokraatit epäröivät. Kansalaisten kanta on ollut selvä jo kauan: useiden mielipidetutkimusten mukaan enemmistö ei hyväksy voitontavoittelua hyvinvointisektorilla. Vuonna 2015 vastaajista 57 prosenttia halusi rajoittaa mahdollisuuksia voittojen jakamiseen, kun taas 23 prosenttia oli toista mieltä. Kannanottoja leimasivat ideologia ja puoluesympatiat. Äänestäjät olivat ylipäänsä tuntuvasti kriittisempiä kuin heidän kannattamiensa puolueiden johtajat: liberaaleja lukuun ottamatta jokaisen puolueen kannattajien enemmistö vastusti voittojen ulos ottamista yrityksistä hyvinvointipalveluissa (NILSSON 2016).

VOITTOINTRESSIN TULO HYVINVOINTIPALVELUIHIN

Hyvinvointipalveluja kuten vanhustenhuoltoa, sairaanhoitoa ja vähitellen lastenhoitoakin ryhdyttiin Ruotsissa rakentamaan suurimittaisesti toisen maailmansodan jälkeen. Tuolloin pidettiin itsestään selvänä, että julkinen palvelu kykenisi parhaiten saavuttamaan suuret sosiaalipoliittiset tavoitteet. Kaikilla ihmisillä tulisi olla oikeus koulutukseen, hoitoon ja hoivaan. Niitä tuotettaisiin tarpeen, ei maksukyvyn, mukaan (BLOMQVIST 2004). Näistä periaatteista vallitsi useiden vuosikymmenien ajan laaja poliittinen yksimielisyys.

Vasta 1980-luvun alussa ryhtyivät uusliberaalit voimat Yhdysvaltain ja Britannian esimerkkien inspiroimina kyseenalaistamaan niin sanottuja julkisia monopoleja. Varsinkin työnantajien etujärjestö käynnisti aloitteellisesti keskustelua systeeminmuutoksesta. Se panosti suuria summia mielipiteiden muuttamiseksi, mm. rahoittamalla *Timbro*-nimistä

uusliberaalia ajatuspajaa (SVALLFORS 1989, ANTMAN 1994, BLYTH 2001).

Ajatus kilpailun tärkeydestä julkisen sektorin uudistamisen vauhdittajana oli jo 1980-luvulla saavuttanut jalansijaa myös sosiaalidemokraattisen hallituksen piirissä. Näin tapahtui ennen muuta valtiovarainministeriössä, jossa taloustieteilijöiden joukko kasvoi nopeasti. BLOMQVIST (2004) toteaa, että 1980-luvun jälkipuolella ilmestyneissä valtiovarainministeriön julkaisuissa vaadittiin säännöllisesti julkisrahoitteisten hyvinvointipalvelujen avaamista kilpailulle.

Ruotsin työnantajien etujärjestö ajoi 1980-luvulta lähtien voimakkaasti kilpailua ja voitontavoittelua sote-palveluihin.

1980- ja 90-luvulla syntyi suoranainen tulva raportteja, kirjoja ja konferensse-

A photograph of Marta Szebehely, a woman with long brown hair, wearing a blue patterned cardigan and dark pants. She is leaning on the white railing of a boat, looking towards the camera. The boat has a red lifebuoy and a speaker visible. In the background, there is a body of water and a cityscape under an overcast sky.

MARTA SZEBEHELÝ korostaa, että Ruotsin sote-uudistuksessa ("systemin muutoksessa") voitontavoittelun salliminen ei ole taannut luvattuja kustannussäästöjä eikä laadun paranemista.

RUOTSIN VALTIO EI RYHTYNYT SEURAAMAAN SYSTEEMIN MUUTOSTA, JOSSA VOITTOA TAVOITTELEVIENTEN YRITYSTEN OSUUS KASVOI SOTE-PALVELUISSA.

ja, jotka käsittelivät *systemin muutosta* koulussa, terveydenhuollossa ja sosiaalipalvelussa. Ruotsin teollisuusliitto puhui selkeästi yritysten voitoista ja yksityisen pääoman tulemisesta sosiaali- ja terveydenhuoltoon ilmiönä, jota tulisi tavoitella, koska siinä syntyy mahdollisuus taloudelliseen kasvuun. Sairaanhoidon olisi avuttava kilpailulle ja riskisijoituksille (ks. **GUSTAFSSON** 2000). Nykylukijoita hämmästyttää, että samalla kun nähtiin kilpailulle altistamisen ja yksityistämisen tuovan tullessaan moninaisia myönteisiä vaikutuksia (joskin niiden kuvaus jäi epätäsmälliseksi), jätettiin kysymys voitontavoittelusta käsittelemättä. Tutkimuksessa ja poliittisessa keskustelussa pidettiin voitontavoittelua vain systeemin muutoksen vähäpätöisenä sivuvaihtueksena.

LÄHES KAIKEN PITI PARANTUA KILPAILUN AVULLA...

Pienyritysten, osuuskuntien ja aatteellisten järjestöjen toivottiin piristävän ja haastavan julkista sektoria. Kilpailu johtaisi kustannussäästöihin, laadun paraneamiseen ja työhyvinvointiin. Sosiaalidemokraattinen hallitus uudistikin keväällä 1991 kunnallislain, mikä mahdollisti kunnille lastenhoidon, vanhustenhuollon ja muiden hyvinvointipalvelujen ulkoistamisen ”vaihtoehtoisille” toimijoille. Käsitteellä tarkoitettiin voittoa tavoittelevia yrityksiä, aatteellisia järjestöjä sekä henkilöstön perustamia osuuskuntia. Kun samana syksynä nimitetty porvarillinen hallitus julisti valinnanvapausvallankumouksen, jossa luvattiin ”antaa tuhansien kukkien kukkia” ”vaihtoehtoisen” hyvinvointipalvelun piirissä, olivat systeemin muutoksen edellyttämät lakimuutokset jo tulleet voimaan.

Sekä eroavalle sosiaalidemokraattiselle että nimitetylle porvarilliselle hallitukselle oli yhteistä, ettei lainsäädännössä tehty erottelua voittoa tavoittelevien ja sitä tavoittelemattomien toimijoiden

välillä. Mitään tilastoa, jonka avulla voitaisiin erikseen tarkastella voittoa tavoittelevien yritysten asemaa hyvinvointisektorilla, ei koottu eikä muutoksiin liitetty mitään kansallista seuranta. Valtio luopui mahdollisuudesta seurata suurta systeemin muutosta vakavissaan.

Niinpä kestikin kauan ennen kuin havaittiin kasvun keskittyneen nimenomaan voittoa tavoittelevien toimijoiden piiriin. Vielä vuonna 1990 kunnat tekivät 97–98 prosenttia julkisrahoitteisesta vanhustenhuollosta, kun taas voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden osuus jäi pariin prosenttiin. Vuonna 2015 näiden ”yleishyödyllisten” osuus oli pysynyt samana, mutta voittoa tavoittelevien yritysten osuus oli noussut nolasta lähes 20 prosenttiin (**ERLANDSSON ET AL.** 2013, **SOCIALSTYRELSEN** 2016).

Vanhustenhuollon kenttää dominoi nykyään muutama todella suuri yritys – kaksi yritystä hallitsee puolta yksityisistä vanhusten asumispalveluista. *Attendolla* on Pohjoismaissa 19 000 työntekijää ja miljardin euron liikevaihto. Vanhustenhuollossa nimellä *Vardaga* toimivan *Ambean* liikevaihto on lähes yhtä suuri. *Ambean* omistavat riskisijoitusyhtiöt *KKR* ja *Triton*, kun taas *Attendosta* tuli pörssiyritys vuonna 2016.

”Kaksi yritystä hallitsee puolta yksityisistä vanhusten asumispalveluista.”

Haaveet siitä, että kilpailuttaminen saisi aatteelliset organisaatiot kukoistamaan, ovat jääneet toteutumatta. Mutta mitä tapahtui lupauksille alenevista kustannuksista ja paranevasta laadusta? Vielä vuonna 2010 vastaus oli yksinkertainen – kukaan ei tiennyt. Yksikään suurempi tutkimusprojekti tai viranomaisraportti ei ollut perehtynyt systeemin muutoksen seurauksiin. Virallinen tilasto antoi vain

puutteellista tietoa käynnissä olevasta muutoksesta. Kysymystä voiton merkityksestä hyvinvointipalvelussa ei edelleenkään esitetty.

Vasta vuonna 2011 saatiin ensimmäinen laajempi yhteenvedo kilpailun seurauksista, kun elinkeinoelämää ja yhteiskuntaa tutkiva ajatuspaja SNS julkaisi raportin *Konkurrensens konsekvenser*. Raportti oli ensimmäinen yritys luoda kokonaiskuva nopeasti kasvavien yksityisten hyvinvointimarkkinoiden seurauksista. Sitä voidaan pitää reaktion poliitikkojen hämmästyttävän niukka haluun selvittää, olivatko toiveet alenteista kustannuksista ja parantuneesta laadusta todella toteutuneet.

Kirjan toimittaja oli taloustieteen dosentti ja SNS:n tutkimusjohtaja Laura Hartman. Häntä avustaneet seitsemän tutkijaa tuottivat yleiskatsaukset eri hyvinvointipalveluista. Olin yksi heistä ja vastasin vanhustenhuoltoa koskeneesta luvusta. Tehtävämme oli koota olemassa olevista tilastoista ja tutkimuksista tietoa yksityisten vaihtoehtojen laajenemisesta, kilpailuttamisen seurauksista palvelujen laadulle ja kustannuksille sekä hyvinvoinnin jakautumisesta tasa-arvon näkökulmasta. Laura Hartman tiivistä antologian tulokset Ruotsin suurimmassa päivälehdessä (*Dagens Nyheter*):

”Kattava johtopäätöksemme on, että hyvinvointipalvelujen kilpailuttamisen seurauksia koskevasta tieteellisestä perustellusta tiedosta vallitsee tuntuva puute. Olemassa olevista tutkimuksista emme voi löytää mitään tieteellistä tukea niille korkealle asetetuille toiveille, joiden mukaan lisääntynyt kilpailu johtaisi hyvinvoinnin lisääntymiseen.”

Julkaisu laukaisi välittömästi joukon teräviä hyökkäyksiä, lähinnä yksityisten hyvinvointiyritysten intressiorganisaatioiden toimesta (reaktioista ja keskustelusta ks. **SZEBEHÉLY** 2012). Hiukan yksinkertaistaen voi sanoa, että raportin kriitikot koostuivat poliitikoista, jotka

USEIMPIEN TUTKIMUSTEN MUKAAN KILPAILUTTAMINEN EI OLE TUOTTANUT KUSTANNUSSÄÄSTÖJÄ.

olivat ideologisesti vakuuttuneita kilpailun eduista, ja lisäksi yksityisistä toiminnoista, joiden taloudelliset intressit olivat voimakkaat.

Palvelujen laadun heikkenemistä ja verojen välttelyä alkoi käydä ilmi.

Myöhemmin samana vuonna ajautui *Carema*, toinen vanhustenhuollon kahdesta suurimmasta yksityisestä toimijasta, hoivaskandaalin vuoksi mielipidemyrskyn silmään. *Careman* toimintaan kohdistui laaja kritiikki, ei vähiten siksi, että sen palkitsemisjärjestelmä antoi asumispalveluiden johtajille suuret bonukset, mikäli he onnistuivat kustannusten vähentämisessä. Bonusjärjestelmä ei kuitenkaan ottanut huomioon palvelun laadun heikkenemistä. Myös sisäisten yritysrahoitusten käyttäminen verotuksen välttämiseen ja kehittyneet verosuunnittelu herättivät vahvaa kritiikkiä. Silloinen porvarillinen hallitus käynnistikin selvityksen estääkseen suurten voittojen maastaviennin.

...LOPULTA VOITON TAVOITTELUSTA TULI HYVINVOINNIN TUOTTAMISEN AVAINKYSYMYS

Seuraavina vuosina median kiinnostus on kohdistunut yhä enemmän kysymyksiin voittojen merkityksestä hoidon, hoivan ja koulutuksen piirissä sekä riskisijoitusyhtiöiden roolista hyvinvointipalveluja tuottavien yritysten omistajina. Suurten lehtien taloustoimittajat ovat yhä useammin kirjoittaneet oligopolisoitumisesta, suurista voitoista ja veropaosta, joka on jatkunut huolimatta pyrkimyksistä saada yritykset maksamaan veroja Ruotsiin. Esimerkiksi *Dagens Nyheter* kirjoitti marraskuussa 2014, että viiden suurimman hyvinvointiyhtiön yhteinen liikevaihto oli 22,4 miljardia kruunua,

mutta ne maksoivat siitä veroja vain 26 miljoonaa kruunua (yhden promillen).

Yhä selvemmin on huomattu hyvinvointipalvelujen muodostuneen kansainvälisille sijoittajille erittäin houkuttelevaksi areenaksi – toimintaa ovat luonnehtineet hyvä ja vakaa rahoitus, heikko sääntely ja erinomainen kannattavuus. Kun oman pääoman tuotto oli koko palvelusektorilla 14 prosenttia, oli se hoito- ja hoivapalveluissa 37 prosenttia (SCB 2016).

Sote-alan hyvä ja vakaa rahoitus, heikko sääntely ja erinomainen kannattavuus ovat houkutelleet kansainvälisiä sijoittajia.

Lopulta poliitikkojenkin kiinnostus kilpailuttamisen seurauksia kohtaan heräsi. Se loi taustan em. selvitykselle (*Välfärdsutredningen*), jossa ei ainoastaan keskustella keinoista säännellä voittojen jakamista, vaan myös tarkastellaan, millaista tietoa kilpailun vaikutuksista hyvinvointipalvelujen kustannuksiin, laatuun ja kohdentumiseen on ylipäänsä olemassa (SOU 2016, luku 7).

Kilpailun vaikutuksista palvelujen kohdentumiseen on niukasti tietoa. Sosiaalishallitus on ilmaissut huolensa siitä, että valinnanvapausjärjestelmä lisää palvelujen käyttäjien eriarvoisuutta. Ne, jotka kykenevät toimimaan asiakkaina hoidon ja hoivan markkinoilla, saavat lisää vaikutusvaltaa, kun taas heikommat ryhmät ovat vaarassa tulla syrjityiksi.

Kustannuskehitystä koskevat tulokset ovat ristiriitaisia, mutta useimmat tutkimukset viittaavat siihen, ettei kilpailuasetelma ole johtanut kustannusten vähenemiseen. Sen sijaan laatuerot voittoja tavoittelevien ja julkisten toimijoiden kesken ovat selvät.

Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että hoivakodeissa, jotka eivät tuota voittoa

(riippumatta siitä, ovatko ne yksityisiä vai julkisia), on merkittävästi enemmän henkilökuntaa sekä vähemmän rikkeitä tai puutteita kuin voitontavoittelun alaisissa hoivakodeissa. Sama näkyi Ruotsissa: voittoa tavoittelevien yritysten omistamissa vanhusten asumispalveluyksiköissä on vähemmän henkilökuntaa, koulutustaso on matalampi ja tuntipalkkaisia työntekijöitä on suhteellisesti enemmän. Näin on erityisesti suurimpien yritysten omistamissa yksiköissä. Tämä tuskin hämmästyttää, sillä palkkausmenojen muodostaessa 75–80 prosenttia kokonaiskustannuksista luo voittomotiivi ilmeisen perusteen alentaa henkilöstökustannuksia.

Ero voittoa tavoittelevien ja sitä tavoittelemattomien toimijoiden välillä on tärkeä, mutta sitäkin olennaisempi on se systeemin muutos, mihin voittoa tavoittelevien yritysten mukaantulo on johtanut. Muutos koskee myös niitä järjestelmiä, joilla hyvinvointipalveluja valvotaan ja säännellään.

Anglosaksisten maiden kokemusten perusteella on ilmeistä, että samalla kun voitontavoittelu on vanhustenhuollossa laajentunut, on sääntelystä tullut kaiken aikaa yksityiskohtaisempaa. Tiukemmat kontrollijärjestelmät on tuotu kentälle usein sen jälkeen, kun media on havainnut jonkin skandaalin. Vaikka tarkoituksena on valvoa kyseenalaisia toimijoita tai suorastaan estää niiden toiminta, tiukennukset koskettavat kaikkia, niin julkisia kuin yksityisiäkin. Näin on käynyt Ruotsissakin: kotipalvelu on joutunut yhä yksityiskohtaisemman ohjauksen kohteeksi, muun muassa seurauksena tarpeesta kontrolloida markkinoille tulleita yrityksiä. Henkilöstön toimintatilaa on näin rajoitettu.

Sekä tutkijat että poliitikot ovat kuitenkin yksimielisiä siitä, että henkilöstön toimintavapauden tulisi kasvaa, jotta olisi mahdollista antaa joustavaa, yksilöllistä ja tilanteen mukaista hoivaa. On tärkeää

VANHUSTENHUOLLOSSA KILPAILUTTAMISEN JA VOITONTAVOITTELUN LAAJENTUMISEEN ON LIITTYNYT YHÄ YKSITYISKOHTAISempi SÄÄNTELY.

valita sellaisia sääntelymuotoja, joiden avulla voidaan kontrolloida julkisten varojen käyttöä niin, ettei kavenneta henkilökunnan professionaalista toimintatilaa eikä myöskään johdateta toimijoita sääntöjen ritualistiseen noudattamiseen. Joustavuuden lisääminen perustuu henkilöstöä kohtaan tunnettuun luottamukseen – mutta luottamuksen ja voittomotiivin sovittaminen yhteen ei ole helppoa.

MITÄ RUOTSIN ESIMERKISTÄ VOIDAAN OPPIA?

Ehkä kaikkein tärkein havainto on, että systeemin muutoksen monipuolinen seuranta on jäänyt tekemättä. Kesti kauan ennen kuin julkinen keskustelu ja poliittinen päätöksenteko kykenivät ylittämään ideologisen argumentoinnin, jonka perusteluna käytettiin usein uusklassisen taloustieteen teoriaa. Kesti kauan ennen kuin tutkittiin, mitä apua tarvitseville ihmisille ja heitä auttaville työntekijöille todella tapahtui. Kesti vielä kauemmin ennen kuin kysymyksiä hyvinvointipalveluihin liittyvästä vallasta, yhteistyöstä, työympäristöstä ja sosiaalisista suhteista ryhdyttiin tutkimaan konkreettisesti.

Enää ei ole ainuttakaan vakavasti otettavaa tahoa, joka väittäisi, että systeemin muutos on tuonut yleistä ”nostetta” julkisrahoitteisille hyvinvointipalveluille Ruotsissa. Yksi tärkeä esimerkki siitä on työntekijöiden työympäristö. Naisvaltaisen sektorin suuret työympäristöongelmat eivät ole todellakaan lieventyneet, vaan päinvastoin, vanhustenhuollon työympäristö on heikentynyt (SZEBEHELY ET AL. 2017). Mediassa on lähes päivittäin raportteja uupuneesta henkilökunnasta, stressistä ja kasvavista rekrytointivaikeuksista.

Hyvinvointipalvelut eivät ole muiden palvelujen kaltaisia – ne ovat osa yhteiskunnan infrastruktuuria. Vaikka tietyt ryhmät hyötyvät valinnanvapausjärjestelmästä, on nähtävä myös ne epäsuotuisat seuraukset, jotka kohdistuvat toisiin

kansalaisryhmiin. Valinnanvapausjärjestelmä ja voittointressi lisäävät hoidon ja hoivan laatueroja. Niinpä kun julkisrahoitteiset hyvinvointipalvelut ovat osa demokraattista poliittista järjestelmää, kohdistuu poliittikkoihin legitiimejä vaatimuksia kielteisten seurausten poistamiseksi.

Olisi tärkeää seurata sote- uudistuksen vaikutuksia palvelujen laatuun, eriarvoisuuteen ja henkilöstön hyvinvointiin.

Paradoksaalisesti markkinoiden ja kilpailun avulla ei siis lunasteta toiveita sääntelyn ja byrokratian vähenemisestä. Sen sijaan paisutetaan yhä monimutkaisempaa kontrollikoneistoa, jonka avulla pyritään säättämään, kuinka paljon voittoa syntyy ja kuka siitä saa päättää. Vaatimukset lisääntyvästä tilintarkastuksesta, laatumittauksesta ja valvonnasta kasvavat. Ruotsin valtiollinen selvityskoneisto on juuri nyt tässä vaiheessa.

Kun 1990-luvun alussa avattiin kenttä yksityisille toimijoille, ei haluttu esittää kysymystä, miten palvelut jakautuvat erilaisessa taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa olevien kansalaisten kesken. Ei nähty riskiä, että kilpailuttaminen suosisi voittoa tavoittelevia palveluntuottajia, eikä myöskään, että palvelut tulisivat jakamaan avunsaajat eri kategorioihin. Hyvinvointipalvelujen valinnanvapausmalleihin sisältyy aina se riski, että ne, joilla on enemmän resursseja, löytävät parhaat palveluntuottajat.

Mahdollisuus ostaa lisäpalveluja omin varoin tukee tätä kerroksellisuutta. Järjestelmä kokonaisuutena kärsii, kun erilaiset sosiaaliset ryhmät eivät enää käytä samoja palveluja ja laatuero kasvaa (tämä on jo ilmeistä Ruotsin koulutoimessa). Järjestelmä kärsii myös, kun toimipisteitä perustetaan sinne, missä se on

kannattavinta, eikä sinne, missä tarpeet ovat suurimmat, mikä taas nostaa kokonaiskustannuksia (jo ilmeistä perusterveydenhuollossa). Kun voitto toimii kannustimena, nämä riskit tietysti kasvavat.

Systeemin muutoksen perintö tulevaisuudelle ei koske ainoastaan nyt keskusteluun noussutta kysymystä voiton merkityksestä tietyille toiminnalle ja yhteiskunnalle kokonaisuudessaan. Siihen kysymykseen yhteiskuntatieteellinen tutkimus auttaa ehkä vastaamaan, joskin myöhässä. Mutta sen lisäksi tutkimus voiton vaikutuksesta henkilöstöön, avunsaajiin ja yrittäjiin on kytkettävä perinteisten hyvinvointikysymysten kuvaamiseen ja analysointiin: Kuka saa mitä ja miksi? Kuka tarvitsee mitä ja miksi? Miten hyvinvointiresurssit jaetaan mahdollisimman oikeudenmukaisesti? Tasa-arvo, solidaarisuus heikkoja ryhmiä kohtaan ja kanssaihmisyyden pysyvä hyvinvointijärjestelmän ydinteemoina.

Systeemin muutoksen aikakauden toinen perintö on, että on syntynyt uusi intressiryhmä. Niiden kategorioiden lisäksi, jotka ovat aina eri nimikkein olleet julkisrahoitteisessa hyvinvointityössä – siis potilaat/opiskelijat/käyttäjät/avuntarvitsijat/poliitikot/henkilökunta – on nyt tullut taloudellisesti vahva ja kaunopuheinen ryhmä kansainväliseen taustavoimiseen: hyvinvointiyrittäjät.

Ruotsissa systeemin muutos tuotti uuden, taloudellisesti vahvan ja kaunopuheisen intressiryhmän kansainväliseen taustavoimiseen: hyvinvointiyrittäjät.

Yksityinen voitto tavoitteleva sektori on Suomen ja Ruotsin vanhustenhuollossa suunnilleen yhtä suuri (KARSIO JA ANTTONEN 2013). Ruotsin kaksi suurinta yritystä (Attendo ja Ambea) ovat suuria

RUOTSIN SOTE-PALVELUISSA VOITONTAVOITTELU ON JOHTANUT KONTROLLIKONEISTON PAISUTTAMISEEN JA ERIARVOISUUDEN KASVUUN.

ja kasvavat myös Suomessa. Enenevässä määrin nämä yritykset ovat valinneet toimintalinjakseen vanhusten asunton rakennuttamisen ja omistamisen sen sijaan, että ne tekisivät tarjouksia asumispalvelujen hoitamisesta kuntien omistamissa asunnoissa. Ruotsissa Attendo omistaa kolmanneksen niistä noin sadasta asumisyksiköstä, joita se ylläpitää. Kaiken kaikkiaan yhtiö rakentaa Suomessa ja Ruotsissa parhaillaan 1700 asuntopaikkaa vanhoille ja vammaisille. Kasvuvauhti on nopeampi Suomessa, jossa yritys jo ylläpitää 130 palvelutaltoa ja muuta asumisyksikköä.

Komentoidessaan Attendon tilinpäättöstä vuoden 2016 kolmannella kvartaalilla valittaa sen toimitusjohtaja Ruotsin *Välfärdsutredningenin* ehdotusta voittojen rajoittamisesta mutta huomauttaa, ettei ehdotus varmaankaan saa taakseen valtiopäivien enemmistöä. Samalla hän toteaa, että Suomen tilanne on yrittäjän näkökulmasta paljon valoisampi: ”Suomalaisessa keskustelussa, päinvastoin kuin ruotsalaisessa, nähdään, että tuleva sote-reformi pyrkii lisäämään yksityisten toimijoiden osuutta hoidossa ja hoivassa laadun kehittämiseksi ja valinnanvapauden lisäämiseksi.”

**Ruotsin hallituksen
pyrkimykset rajoittaa
hoivayritysten voitontavoittelua
lisäävät niiden kiinnostusta
laajentua Suomessa.**

Ruotsissa hyvinvointiyrittäjien etujärjestöt käyvät nyt intensiivistä kampanjaa voittojen rajoittamisen kaikenlaisia muotoja vastaan. Ne toteuttavat laajoja lobbauskampanjoita vähintään yhtä kiihkeästi kuin Ruotsin työnantajaliitto 1980-luvulla. Vaikuttavatko kampanjat ruotsalaisiin päätöksentekijöihin, siitä emme juuri tiedä. Toivon, että suoma-

lainen tutkimus kykenee ruotsalaista paremmin valottamaan yksityisten hyvinvointiyritysten roolia markkinasuuntuneiden organisaatiomuotojen kehityksessä ja että Suomessa alun alkaen varataan enemmän tutkimusresursseja hyvinvointipalvelujen kustannusten, laadun ja kohdentumisen seuraamiseen. ■

★ Artikkelini alun perin ilmestynyt ruotsiksi Ikaros-lehden numerossa 1/2017 (www.kaapeli.fi/~fbf/ikaros/arkiv/2017_1/szebehely.pdf) ja julkaistaan nyt suomennettuna sen ja kirjoittajan luvalla. Tähän versioon on ainoastaan lisätty kirjoittajan antamat lähdeviitteet ja kirjallisuusluettelo. Käännös: Jorma Sipilä.

Kirjallisuus

- ANTMAN, P.** (1994), Vägen till systemskiftet – den offentliga sektorn i politiken 1970–1992. Teoksessa Gustafsson, R.Å. (red.): Köp och sälj, var god svälj? Vårdens nya ekonomistyrningssystem i ett arbetsmiljöperspektiv. Stockholm: Arbetsmiljöfonden.
- BLOMQVIST, P.** (2004), The Choice Revolution: Privatization of Swedish Welfare Services in the 1990s. *Social Policy and Administration*, 38:2, 139–155.
- BLYTH, M.** (2001), The Transformation of the Swedish Model: Economic Ideas, Distributional Conflict, and Institutional Change, *World Politics*, 54:1, 1–26.
- ERLANDSSON, S. ET AL.** (2013), Marketising Trends in Swedish Eldercare: Competition, Choice and Calls for Stricter Regulation, teoksessa Meagher, M. & Szebehely, M. (Eds.): *Marketisation in Nordic Eldercare*. Stockholm University, Stockholm Studies in Social Work 30.
- HARTMAN, L.** (red.) (2011), *Konkurrensens konsekvenser – vad händer med svenskt välfärd?* Stockholm: SNS förlag.
- GUSTAFSSON, R.Å.** (2000), *Välfärdstjänstearbetet. Dragkampen mellan offentligt och privat i ett historie-sociologiskt perspektiv*. Göteborg: Daidalos.
- KARSIO, O. & ANTONEN, A.** (2013), *Marketisation of Eldercare in Finland: Legal Frames, Outsourcing Practices and the Rapid Growth of For-profit Services*, teoksessa Meagher, M. & Szebehely, M. (Eds.): *Marketisation in Nordic Eldercare*. Stockholm University, Stockholm Studies in Social Work 30.
- NILSSON, L.** (2016), *Välfärdspolitik och välfärdsopinion i Sverige och Västra Götaland 2015*. Teoksessa Bergström, A. & Harring, N. (red.): *Hållbarhetens horisont*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- SCB** (2016), *Finansiärer och utförare inom vård, skola och omsorg 2014*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån
- SOCIALSTYRELSEN** (2016), *Statistik om äldre och personer med funktionsnedsättning efter regi-form år 2015*. www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-3-6
- SOU** (2016), *Ordning och reda i välfärden. Betänkande av Välfärdsutredningen*, Stockholm: Statens offentliga utredningar 2016:78. www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2016/11/sou-201678
- SVALLFORS, S.** (1989), *Vem älskar välfärdsstaten? Atttyder, organiserade intressen och svensk välfärdspolitik*. Lund: Arkiv Förlag.
- SZEBEHELY, M.** (2012), *Konkurrens som drivkraft i välfärden – debatten som väckte Sverige*. *Tidsskrift för velferdsforskning*, 15:2, 134–139.
- SZEBEHELY, M. & STRANZ, A. & STRANDELL, R.** (2017), *Vem arbetar i framtidens äldreomsorg?* Arbetsrapport 1/2017. Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.